

Aplikácia „lex mercatoria“ v zmluvných vzťahoch s cudzím prvkom¹

Miloš Levrinc

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Slovenská republika

Abstract in original language

Princíp zmluvnej autonómie patrí medzi základné princípy pre riadne fungovanie vnútorného trhu. Autonómia strán v oblasti zmluvných záväzkov je uznávaným inštitútom v rámci hmotnoprávnej úpravy jednotlivých štátov. Jednou z množstva diskutovaných otázok v rámci práva medzinárodného obchodu patrí otázka možnosti a rozsahu uplatnenia pravidiel neštátneho pôvodu vytvorených súkromnými osobami (inštitúciami). Ako uvádza prof. Kučera tieto pravidlá (prostriedky), ktoré si vytvorila a používa medzinárodná obchodná prax, síce neodstraňujú rozdiely v úprave jednotlivých právnych poriadkov, ale v konkrétnych právnych vzťahoch rozdiely preklenujú a zabráňujú ich nepriaznivým dôsledkom pre právnu istotu účastníkov.²

Keywords in original language

Autonómia vôle; voľba práva; neštátne pravidlá v medzinárodnom obchode.

Abstract

The principle of contractual autonomy is one of the basic principles for the proper functioning of the internal market. The autonomy of the parties in the area of contractual obligations is a recognized institute within the framework of the national substantive regulation. One of the many issues discussed in the context of international trade law is the question of the scope and scope of non-state rules created by private individuals (institutions). As prof. Kucera, despite the fact that these rules (means) that have been created and used by international business practice do not eliminate

¹ Tento príspevok je podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

² KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. Bmo: Doplněk, 2001, s. 206.

the differences in the regulation of individual legal orders but, in specific legal relations, the differences bridle and prevent their adverse consequences for the legal certainty of the participants.

Keywords

Autonomy of Will; Choice of Law; Non-state Rules in International Trade.

1 Úvod

Vzhľadom na technologický a informačný „boom“ sa počet medzinárodných obchodných operácií stále zvyšuje. V rámci kontraktačnej činnosti sa vytvárajú nové situácie s ktorými platná právna úprava nepočíta. V záujme právnej istoty a bezproblémového fungovania medzinárodných obchodných vzťahov sú vytvárané súkromné neštátne úpravy (pravidlá neštátneho pôvodu), ktoré vznikajú nezávisle od právnych noriem vytváraných štátmi, resp. medzinárodnými organizáciami. Harmonizácia a unifikácia obchodnoprávných úprav jednotlivých štátov nepostupuje dostatočne rýchlo tak, aby vedela zabezpečiť efektívne fungovanie nových obchodnoprávných vzťahov vznikajúcich v medzinárodnom obchode. Pre zjednodušenie fungovania zmluvných záväzkových vzťahov v medzinárodnom obchode vznikajú ucelené súbory pragmatických pravidiel vytvárané medzinárodnou obchodnou praxou, ktoré sa dokážu pružnejšie prispôsobovať meniacim sa potrebám než priame normy, resp. harmonizované vnútroštátne právne úpravy. Spoločným menovateľom týchto noriem (pravidiel) je skutočnosť, že nevznikli legislatívnou činnosťou štátu alebo štátov, ale mimo tejto činnosti.³ A to jednak živelne v praxi samej, resp. umelo v rámci činnosti rôznych inštitúcií, medzinárodných organizácií, obchodných komôr, popríklad vedeckou činnosťou určitých skupín osôb, zaoberajúcich sa uvedenou problematikou. Čo sa týka aplikácie takýchto neštátnych pravidiel v zmluvných vzťahoch s cudzím prvkom je potrebné sa zamyslieť, či ich je možné aplikovať subsidiárne v medziach kogentných noriem rozhodného práva, či ich aplikácia je rovnocenná s aplikáciou vnútroštátneho právneho poriadku niektorého štátu, resp. či možno hovoriť dokonca prednostnej aplikácii *lex mercatoria*. Odpovede na uvedené otázky je potrebné hľadať v prístupe

³ ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 197.

jednotlivých štátov, predovšetkým v prístupe noriem miesta riešenia sporu (miesta fóra). Cieľom príspevku je poukázať na prístup k aplikácii uvedených neštátnych pravidiel v prípade slovenského právneho poriadku.

2 Slovenské právo a aplikácia pravidiel neštátneho charakteru („lex mercatoria“)

Význam právnych pravidiel neštátneho charakteru (vytvorených mimo normatívnej činnosti štátnych zákonodarných orgánov) akými sú obchodné zvyklosti, vzorové zmluvy, obchodné podmienky atď. súvisí s nevýhodami použitia kolíznych noriem medzinárodného práva súkromného, resp. noriem hmotného práva. Pri kolíznej metóde úpravy sa často poukazuje na tzv. „slepý výber rozhodného práva“, to znamená, že kolízne normy nie sú schopné zohľadniť kvalitu hmotnoprávných noriem na ktoré odkazujú. Čo sa týka výhrad voči samotnej hmotnoprávnej úprave určeného právneho poriadku, negatívny postoj vyplýva z nedostatočnej úpravy právnej regulácie zmlúv uzatváraných v medzinárodnom obchode – zmlúv „transnacionálneho“ charakteru.

Pri takejto argumentácii sa skutočne aplikácia špecifických úprav prostredníctvom zaužívaných pravidiel v medzinárodnom obchodnom styku nejaví ako nepotrebná, skôr naopak. Potrebné je však jednoznačne vymedziť postoj vlastného právneho poriadku k takýmto úpravám. Uznanie noriem neštátneho charakteru, regulujúcich medzinárodné obchodné vzťahy, zo strany národného práva je rozhodujúcou otázkou ich existencie a legitimacy. V modernom právnom prostredí sa všeobecne presadzuje výrazná miera autonómie zmluvných strán smerom k voľbe práva neobmedzenej objektívnou podmienkou vzťahu zmluvy ku konkrétnemu právnomu poriadku určitého štátu, všeobecne k právnomu poriadku štátu *lex fori*. V takomto prípade možno hovoriť o „voľne krúžiacej autonómie“. Takáto „voľne krúžiaca autonómia“ nachádza svoje opodstatnenie najmä v rozhodcovskom konaní. Zatiaľ čo väzba miesta, kde je spor riešený, a právom štátu tam platným, je v súdnom konaní nesporná, v rozhodcovskom konaní sa v tomto smere v európskych úpravách stretávame s koncepciou prepojujúcou miesto, kde sa spor rieši s právom daného štátu ale taktiež s koncepciou uvoľňujúcou alebo úplne popierajúcou väzbu medzi *lex fori* a rozhodcovským konaním.

V rámci takéhoto netradičného poňatia sa stretávame s označením tzv. delokalizovaného alebo denacionalizovaného konania.⁴

Možno konštatovať, že slovenské právo má jasno v aplikácii „lex mercatoria“⁵ v rámci zmluvných vzťahov neprekračujúcich hranice právneho poriadku SR, zároveň vo vzťahoch vznikajúcich v medzinárodnom obchode, pod podmienkou, že sa spravujú slovenským právnym poriadkom. Koncepcia a spôsob aplikácie neštátnych noriem slúžiacich pre zmluvnú úpravu je subsidiárna; pričom slovenský právny poriadok (§ 264, § 729, § 730 OBZ⁶) tvorí základ možnosti použitia pravidiel neštátneho pôvodu, naviac im vytvára akési právne pozadie.

Spôsob aplikácie právnych pravidiel neštátneho pôvodu v prípade regulácie zmluvných vzťahov vznikajúcich v medzinárodnom obchode už nie je tak jednoznačný. Pri jeho analýze je potrebné podrobne skúmať postoj právneho poriadku k použitiu právnych pravidiel neštátneho pôvodu určených pre reguláciu zmluvných vzťahov.

Základom pre takúto právnu analýzu budú predovšetkým ust. § 9 ZMPS⁷, čl. 3 Rímskeho dohovoru o práve použiteľnom pre zmluvné záväzky z r. 1980, čl. 9 Viedenského dohovoru o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru⁸, taktiež v rámci rozhodcovského súdnictva, § 31 zákona o rozhodcovskom konaní⁹, no v neposlednom rade čl. 3 Nariadenia Rím I¹⁰.

Ustanovenie § 9 ZMPS dáva účastníkom zmluvy možnosť zvoliť si právo, ktorým sa majú spravovať ich vzájomne majetkove vzťahy, článok 3 ods. 1 Rímskeho dohovoru stanovuje, že zmluva sa spravuje právnym poriadkom, ktorý si zvolia účastníci zmluvy.

⁴ ROZEHNALOVÁ, N. *Právo medzinárodného obchodu*. Praha: ASPI, 2006, s. 215.

⁵ Tento pojem je často používaný ako obchodné zvyklosti.

⁶ Obchodný zákonník – Zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁷ Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom – Zákon č. 97/1963 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁸ Dohovor OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru – Oznámenie MZV č. 160/1991 Zb.

⁹ Zákona č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov.

¹⁰ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. 6. 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ L177, 4. 7. 2008, s. 6–16. V rozsahu, v ktorom toto nariadenie nahrádza ustanovenia Rímskeho dohovoru, každý odkaz na dohovor sa považuje za odkaz na toto nariadenie.

Pri komparácii vyššie špecifikovaných ustanovení netreba zabúdať, že ZMPS a zákon o rozhodcovskom konaní podliehajú výlučne interpretácii v súlade vnútroštátnym právnym poriadkom SR, pričom ustanovenia Rímskeho dohovoru a Viedenského dohovoru sa spravujú pravidlom jednotnej interpretácie, teda v rámci uskutočňovaného výkladu je potrebné brať zreteľ aj na rozhodnutia sudov iných štátov, ktoré sú dohovormi viazané.

Podľa aktuálneho čl. 3 Nariadenia Rím I, zmluva sa spravuje právnym poriadkom, ktorý si zvolia zmluvné strany. Voľba musí byť urobená výslovne alebo jasne preukázaná ustanoveniami zmluvy alebo okolnosťami prípadu. Zmluvné strany si môžu zvoliť právny poriadok, ktorým sa bude spravovať celá zmluva alebo jej časť. Pri výklade tohto ustanovenia je však potrebné prihliadať na bod (13) úvodných ustanovení nariadenia, podľa ktorého: *„Toto nariadenie stranám nebráni v zahrnutí odkazu na právny poriadok neštátnej povahy alebo na medzinárodný dohovor do ich zmluvy.“*

Pri výklade ustanovenia § 9 ZMPS doteraz platil nemenný právny názor ohľadne pojmu právo, ktoré si účastníci zmluvy môžu zvoliť.¹¹ Doposiaľ sa vždy argumentovalo, že pod pojmom právo možno rozumieť platný právny poriadok určitého štátu. Čo sa týka čl. 3 Rímskeho dohovoru, a v súčasnosti aj Nariadenia Rím I, existujú taktiež netradičné právne názory, že pre pojem právny poriadok, ktorý si účastníci zmluvy môžu zvoliť; nie je jednoznačne stanovené, že sa musí jednať o výber národného právneho poriadku.¹² Pravdou však je, že pokiaľ k voľbe nedôjde uplatní sa podľa čl. 4 Rímskeho dohovoru, podľa čl. 4 Nariadenia Rím I právny poriadok štátu, s ktorým má zmluva najužšiu väzbu.¹³

Čo sa týka polemík pre a proti priamej voľbe „lex mercatoria“ prostredníctvom článku 3 ods. 1 Rímskeho dohovoru, Nariadenia Rím I prikláňam

¹¹ Pozri argumentácie v dielach Z. Kučeru a Z. Valentoviča.

¹² Vysvetlenie nedáva ani Správa Giuliana a Lagarda, i keď odkazuje na francúzske rozhodnutie *American Trading v. Quebec Steamship Co.* a belgické rozhodnutie v prípade *SA Antwerpian v. Mesto Antverpy*, ktoré je možno považovať za rozhodnutia podporujúce myšlienku zmluvy spravujúcej sa nenárodným právnym poriadkom.

¹³ Obdobný prístup ako Rímsky dohovor zaujíma taktiež i Medzi-americká dohoda, pričom v čl. 9 stanovuje, že v prípade neuskutočnenia voľby práva je rozhodným právom právny poriadok štátu s najtesnejším spojením. Čl. 10 Medzi-americkej dohody však znamená výrazný posun smerom k podpore „lex mercatoria“, pretože stanovuje, možnosť voľby lex mercatoria, resp. „rules of law“.

sa skôr k druhému stanovisku. Nie som stotožnený s myšlienkou „lex mercatoria“ ako samostatného a uceleného nadnárodného systému z viacerých dôvodov:

Pri skúmaní uvedenej problematiky je potrebné sa najsamprv vysporiadať s vymedzením pojmu „právny poriadok“, anglické znenie textu čl. 3 Rímskeho dohovoru a Nariadenia Rím I ako „law“, čiže možno povedať aj „právo“. Vychádzajúc z doterajších teoretických poznatkov, podľa bežného a často bez premýšľania prijímajúceho všeobecného názoru sa objektívnym právom rozumie súbor (množina) právnych noriem, vymedzené pravidlá pôvodom od toho istého právotvorného subjektu (štátu); z tohto hľadiska pojem práva objektívneho splýva s pojmom práva vôbec. Právo objektívne ako usporiadaný súbor platných právnych noriem určitého štátu sa nazýva právny poriadok dotknutého štátu.¹⁴ Právo je v spoločnosti vytvárané, nejde teda o systém, ktorý vzniká bez účasti ľudí. Sotva teda možno pojem právo vysvetliť bez prihliadnutiu k právotvornému subjektu. Prevažuje názor, že subjektom spoločenskej právotvornej vôle je štát, že teda štát je tvorcom práva v spoločnosti, resp. že právo je v spoločnosti vytvárané štátom.¹⁵ Ďalším komponentom definície práva býva moc, t. zn. moc príkazy dávať a moc vynucovať ich splnenie. Touto mocou sa v prevažnej miere definícií práva rozumie štátna moc. Tým sa ďalším definičným znakom práva stáva štát ako subjekt právotvorný a zároveň ako subjekt majúci možnosť splnenie právneho príkazu vynútiť a zároveň jediný subjekt povolaný k tomu ho vynucovať. Normy práva sú spravidla formálne publikované a ich plnenie je vynucované štátnou mocou. Z hľadiska vzniku práva je subjektom moci štát, ktorý nadobúda samostatnú existenciu. Práve prostredníctvom realizácie moci vzniká právo.¹⁶

Prostriedky neštátneho pôvodu regulujúce zmluvné vzťahy vznikajúce v medzinárodnom obchode, označované jednotným pojmom „lex mercatoria“, neupravujú všetky dôležité oblasti medzinárodných obchodných vzťahov, preto samostatne nemôžu tvoriť ecný normatív – úplný a systematický poriadok. Tieto pravidlá nemajú vlastné prostriedky k zabezpečeniu

¹⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, Právnické učebnice, s. 51.

¹⁵ Ibid., s. 49.

¹⁶ Ibid., s. 30.

núteného výkonu rozhodnutí v prípade nedobrovoľného plnenia. Medzi hlavné slabiny a sivé stránky „lex mercatoria“ patrí značná neurčitosť a vágnosť, a to predovšetkým nepísaných pravidiel, čo so sebou prináša právnu neistotu. Napokon v neprospech ich aplikácie ako samostatného „transnacionálneho právneho poriadku“ svedčí slabá prax arbitrážnych rozhodnutí a časté odmietanie uznania ich rozhodnutí v praxi.

Článok 9 ods.1 Viedenského dohovoru o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru však na rozdiel Rímskeho dohovoru, resp. Nariadenia Rím I doslova stanovuje, že strany sú viazané akoukoľvek zvyklosťou, na ktorej sa dohodli, a praxou, ktorú medzi sebou zaviedli. Podľa článku 9 ods. 2 Viedenského dohovoru pokiaľ nie je stranami zmluvy dohodnuté inak sa doslova predpokladá, že strany sa nepriamo dohodli, že na zmluvu alebo na jej uzavieranie sa ma použiť zvyklosť, ktorú obe strany poznali alebo mali poznať, a ktorú v medzinárodnom obchode v širokej miere poznajú strany zmluvy toho istého druhu v príslušnom obchodnom odvetví a spravidla ju dodržiavajú; čím sa už obchodným zvyklostiam de facto dáva normatívny charakter, pričom budú mať prednosť pred unifikovanými ustanoveniami Viedenského dohovoru, ktoré majú okrem (mimo jedinú výnimku) povahu dispozitívnych noriem.¹⁷ Toto rozporuplné ustanovenie je zároveň považované za najslabšie miesto Viedenského dohovoru a nemôže svojou formuláciou uspokojiť ani zástancov priority zákonných ustanovení pred zvyklosťami ani ich odporcov.¹⁸ Pôvodným zámerom tohto ustanovenia bolo zrejme vyhnúť sa odkazu na neurčitý súbor pravidiel – zvyklostí. Charakteristika zvyklostí, ktoré sa majú na zmluvu použiť v čl. 9 ods. 2 Viedenského dohovoru naplneniu takéhoto zámeru nepomohla.

Nehľadiac na uvedené v každom prípade vzhľadom na význam pravidiel neštátneho pôvodu používaných v medzinárodnom obchode, by ich aplikácia ako „pravidiel práva“ nemala byť a priori odmietaná, naopak je žiadúce postupne dospieť k odpovedi na otázku, či by „lex mercatoria“ mohlo postupne prevziať rolu iných tradičných inštrumentov práva medzinárodného obchodu.

¹⁷ KANDA, A. *Kupní smlouva v medzinárodném obchodním styku (Úmluva OSN o medzinárodní koupi zboží)*. Praha, LINDE, a. s., 1999, s. 36.

¹⁸ Návrh ČSSR, aby bolo výslovne stanovené, že môžu byť aplikované iba zvyklosti, ktoré nie sú v rozpore s ustanovením Viedenského dohovoru (doc.A/CONF.97/C.I/L.40), bol zamietnutý.

De lége ferenda sa už aj doposiaľ objavili snahy, najmä v európskom regióne v rámci integračného procesu ES/EÚ, o hľadanie priestoru pre takéto uplatnenie. Zaujímavé predsavzatie si stanovila komunitárna legislatíva v Návrhu Nariadenia Rím I, kde v čl. 3, ods. 3 – Voľba rozhodného práva zákonodarca prejavil vôľu umožniť zmluvným stranám, aby si pri uzatváraní zmlúv s medzinárodným (zahraničným, cudzím, cezhraničným) prvkom, mohli ako rozhodné právo zvoliť aj zásady a normy zmluvného hmotného práva, ktoré sa uznávajú na medzinárodnej úrovni alebo v Spoločenstve, čím bola *expressis verbis* vytvorená platforma pre priamu voľbu pravidiel neštátneho pôvodu, bez toho, že by bolo potrebné uskutočniť voľbu právneho poriadku určitého štátu.¹⁹ Cieľom zvolenej formulácie bolo umožniť najmä výber Zásad UNIDROIT a PECL, alebo prípadného budúceho opčného nástroja Spoločenstva. Zároveň sa však zakazoval všeobecný výber „*lex mercatoria*“, keďže ho zákonodarca nepovažuje za dostatočne presný. Obdobne nie je povolená ani súkromná kodifikácia, ktorá nie je dostatočne uznávaná medzinárodným spoločenstvom.²⁰ Konečná platná verzia prijatého Nariadenia Rím I²¹ však toto navrhované ustanovenie, s možnosťou priamej voľby neštátnych pravidiel úpravy záväzkových vzťahov, neobsahuje. Uvedená snaha o priamu voľbu neštátnych pravidiel ako samostatného práva bola obmedzená na bod 13 preambuly Nariadenia Rím I, podľa ktorého: „*Toto nariadenie stranám nebráni v zahrnutí odkazu na právny poriadok neštátnej povahy alebo na medzinárodný dohovor do zmluvy*“. Vychádzajúc z takejto normatívnej právnej úpravy je zrejmé, že otázka existencie „právneho poriadku neštátnej povahy“ ako samostatného súboru právnych noriem ostáva naďalej diskutabilná. Vychádzajúc z doslovného výkladu tohto ustanovenia, najmä čo sa týka slovného spojenia „zahrnutie odkazu“ a „do zmluvy“ je nutné prikloniť sa k názoru, že Nariadenie Rím I síce nebráni používaniu noriem neštátneho pôvodu, ale iba prostredníctvom tzv. zahrnutia odkazu na právny poriadok neštátneho charakteru do zmluvy, čím

¹⁹ Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), KOM(2005) 650 v konečnom znení 2005/0261 (COD).

²⁰ GALDUNOVÁ, K. Rím – dohovor alebo nariadenie? In: *Komunitárne a súkromné právo členského štátu, Zborník z konferencie Nové trendy v MPS v zjednotenej Európe*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2007, s. 112.

²¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. 6. 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ L177, 4. 7. 2008, s. 6–16.

sa podľa vytvoril predpoklad pre inkorporáciu ustanovení pravidiel neštátnej povahy do zmluvy. Pravidlá neštátneho charakteru zahrnuté prostredníctvom takéhoto odkazu do zmluvy je možné potom posudzovať ako akékoľvek iné zmluvné dojednanie, ktoré je prejavom dispozície zmluvných strán, avšak musí byť právom aprobované a nemôže byť v rozpore s kogentnými normami príslušných hmotnoprávných predpisov. V konečnom dôsledku autonómny výklad Nariadenia Rím I je zverený do rúk Súdneho dvora EÚ.

Doteraz uvedený rozbor a možný spôsob aplikácie pravidiel neštátneho charakteru („lex mercatoria“) platí predovšetkým v konaniach vedených štátnymi súdmi. Ako už bolo skôr prezentované, podmienky používania pravidiel neštátneho charakteru sú upravené osobitne pre rozhodcovské konanie v ust. § 31 zákona o rozhodcovskom konaní.

Obsah pojmu rozhodcovské konanie často nájdeme v rozhodovacej praxi štátnych súdov, vrátane Ústavného súdu SR, ale taktiež v dôvodovej správe k zákonu č. 336/2014 Z. z.: *„Ide o alternatívne riešenie súdnych sporov, definované ako súkromnoprávne konanie, ktoré sa uskutočňuje pod kontrolou a na základe zmluvy účastníkov, ktorou je spor predpokladaný k posúdeniu nimi vybranému nezávislému subjektu a v ktorom výsledkom konania je rozhodnutie sporu s konečnou platnosťou vo forme rozhodcovského rozsudku. Výsledkom je rozhodnutie záväzné pre účastníkov a vynútiteľné zákonnými prostriedkami. V rámci kategorizácie konaní je to konanie pred mimosúdnyimi orgánmi.“*²²

*„Rozhodcovské konanie je inštitútom súkromného práva, v ktorom rozhodcovia ako osoby súkromného práva rozhodujú spory na základe súkromnoprávneho aktu účastníkov konania. Rozhodcom ani rozhodcovským súdom nie je formálne ani materiálne zverený výkon verejnej moci. Nemožno ho charakterizovať ako súd v zmysle čl. 141 Ústavy SR.“*²³

„Rozhodcovské konanie je flexibilný súkromnoprávny proces, ktorého jednotlivé procesné pravidlá si strany v zásade môžu v rámci svojej autonómie dohodnúť (a to buď priamo v rozhodcovskej zmluve, odkazom na rozhodcovské pravidlá alebo rokovací poriadok

²² GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1.

²³ Ústavný súd SR, Plz. ÚS 5/2015.

určitého rozhodcovského súdu, alebo aj v priebehu konania). Mantinelom tejto autonómie je sú kogentné zásady rozhodcovského konania medzi ktoré patrí najmä rovnosť účastníkov a právo každého účastníka byť vypočutý“.²⁴

Osobitný, nový prístup k pravidlám neštátneho charakteru v rozhodcovskom konaní, v určitom slova zmysle vytvára aj určitú dvojkoľajnosť aplikácie pravidiel „lex mercatoria“ v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky, s dôrazom na osobitnú úpravu v rámci neštátneho rozhodcovského procesu vedeného zvoleným rozhodcom, resp. rozhodcovským súdom.

Podľa § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní), v znení novely č. 366/2014 Z. z., rozhodcovský súd v spore vzniknutom z obchodnoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom alebo z občianskoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom rozhoduje podľa pravidiel práva, na ktorých sa účastníci rozhodcovského konania dohodli. Ak sa nedohodli inak, každá dohoda o rozhodujúcom práve sa považuje za dohodu o hmotnom práve štátu, nie o jeho kolíznych normách. Ak sa účastníci rozhodcovského konania nedohodnú na rozhodujúcom práve v obchodnoprávných vzťahoch s medzinárodným prvkom alebo v občianskoprávných vzťahoch s medzinárodným prvkom, rozhodcovský súd rozhoduje spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami, ktoré považuje za vhodné. Podľa ods. 2, ust. § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní), v znení novely č. 366/2014 Z. z., v spore vzniknutom z tuzemských obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov rozhoduje rozhodcovský súd podľa pravidiel práva, na ktorých sa účastníci rozhodcovského konania dohodli v rozsahu, v akom voľbu práva alebo odkaz na tieto pravidlá pripúšťajú kolízne normy platné na území Slovenskej republiky.¹³⁾ Ak sa nedohodli inak, každá dohoda o rozhodnom práve sa považuje za dohodu o hmotnom práve štátu. Ak sa účastníci rozhodcovského konania nedohodnú na rozhodujúcom práve, rozhodcovský súd rozhoduje spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami platnými na území Slovenskej republiky. Podľa ods. 3, ust. § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní) rozhodcovský súd rozhoduje v súlade so zmluvou uzatvorenou medzi účastníkmi rozhodcovského konania a vezme do úvahy obchodné zvyklosti vzťahujúce

²⁴ ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 90.

sa na spor, zásady poctivého obchodného styku a dobrých mravov. Ods. 4, ust. § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní) stanovuje pravidlo, podľa ktorého rozhodcovsky sud môže obchodnoprávny spor rozhodnúť podľa zásad spravodlivosti len vtedy, ak ho účastníci rozhodcovského konania na to výslovne oprávni.

Je možné konštatovať, že novely č. 366/2014 Z. z., zákonodarca v otázke určenia rozhodného práva, podľa ktorého má rozhodovať rozhodcovský súd, kladie dôraz na širšie uplatnenie zmluvnej voľnosti strán, pokiaľ nie je zákonom obmedzená.²⁵ Úprava § 31 sa pritom týka výhradne rozhodného práva upravujúceho hmotnoprávny vzťah medzi stranami, tzv. *lex causae*. Právny poriadok zvolený podľa § 31 bude mať priamy vplyv na rozhodnutie vo veci prostredníctvom posúdenia práva a povinností z daného právneho vzťahu.²⁶

Slovenský zákonodarca nahradil v odsekoch 1 a 2 cit. ust. § 31 pojem „právny poriadok“ pojmom „pravidlá práva“, v anglickom preklade ako „*rules of law*“ pričom sa zjavne nechal inšpirovať čl. 28 Modelového zákona UNCITRAL²⁷ o medzinárodnej obchodnej arbitráži. Nepochybne, Rozhodcovské pravidlá UNCITRAL boli určené na podporu a uľahčenie procesu rozhodcovského konania pri riešení sporov strán, ktoré vznikli pri transakciách v medzinárodnom obchode. V súvislosti ich právnou záväznosťou je potrebné však upozorniť, že predmetné pravidlá majú odporúčací charakter, t. j. stávajú sa záväzným procesným predpisom len pre arbitrážny orgán, ktorý je určený ako rozhodovací orgán v rozhodcovskej zmluve alebo rozhodcovskej doložke sporových strán.²⁸ Zakomponovaním uvedených ustanovení do slovenského zákona o rozhodcovskom konaní, nadobudli uvedené pojmy zákonný normatívny charakter. Pravidlá práva, na ktorých sa účastníci rozhodcovského konania dohodli, môžu, ale nemusia mať štátny charakter. Vychádzajúc z dôvodovej správy cieľom tejto zmeny bolo umožniť sporovým stranám zvoliť si okrem právneho poriadku určitého štátu aj neštátne pravidlá. Tieto môžu, ale aj nemusia byť zvolené pre všetky otázky posudzovaného

²⁵ Vid'. Dôvodová správa k zákonu č. 336/2014 Z. z.

²⁶ GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 31.

²⁷ Komisia Organizácie spojených národov pre medzinárodné obchodné právo.

²⁸ CHOVANCOVÁ K. *International commercial arbitration/Medzinárodná obchodná arbitráž*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 73.

vzt'ahu, podmienkou je ich právny charakter. Uvedené pravidlá, vychádzajúc z ponímanej širokej autonómie zmluvných strán, je možné si zvolit' kedykoľvek počas rozhodcovského konania, alebo aj pred jeho začatím, nie je ani vylúčené, aby si strany zvolili rôzne pravidlá pre rôzne otázky posudzovaného právneho vzt'ahu. Zákon pritom nijako neobmedzuje voľbu takýchto pravidiel pre obchodnoprávne vzt'ahy s medzinárodným prvkom alebo občianskoprávne vzt'ahy s medzinárodným prvkom.²⁹ Tu sa vytvára doslova širokú autonómiu pre súkromnoprávne vzt'ahy s medzinárodným prvkom. Čo sa týka vzt'ahov tuzemských, tu už zákonodarca obmedzuje voľbu pravidiel práva rozsahu, v akom voľbu práva alebo odkaz na tieto pravidlá pripúšťajú kolízne normy platné na území Slovenskej republiky.³⁰ Ak by sme chceli byť doslovný, tak musíme konštatovať, ako bolo uvedené už vyššie, že kolízne normy platné na území Slovenskej republiky, predovšetkým Nariadenie Rím I, ako aj Nariadenie Rím II, samostatnú voľbu neštátnych pravidiel práva nepripúšťajú. Podľa názoru niektorých autorov, ak by sa odkaz na kolízne normy vykladal ako úplné vylúčenie voľby neštátnych pravidiel práva, bol by odkaz na pravidlá práva v prvej časti komentovanej vety obsolétny, prikláňajú sa preto skôr k výkladu, že voľba neštátnych pravidiel je prípustná aj v tuzemskom vzt'ahu, prednostne sa však budú uplatňovať kogentné normy slovenského práva v zmysle čl. 3 ods. 3 Nariadenia Rím I a čl. 14 ods. 2 Nariadenia Rím II.³¹

V rámci uvedeného rozboru nie je možné vylúčiť, že sporové strany, si v rámci pojmu pravidlá práva zvolia „lex mercatoria“, resp. obchodné zvyklosti. V takomto prípade, vychádzajúc z doteraz uvedeného, nadobúda „lex mercatoria“, resp. obchodná zvyklosť nadobúda charakter hmotnoprávneho normatívu. V praktických podmienkach však bude potrebné ustáliť, čo všetko spadá pod uvedené pojmy, resp. čo tieto pojmy zahŕňajú, pretože žiadne jednotné, univerzálne právo obchodníkov neexistuje a nie je ani nikde zadefinované. V aplikačnej praxi bude potrebné podrobne,

²⁹ Ust. § 31 ods. 1 Zákona č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení novely č. 336/2014 Z. z.

³⁰ Ust. § 31 ods. 2 Zákona č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení novely č. 336/2014 Z. z.

³¹ GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 441–442.

v intenciách skutkových okolností daného prípadu, skúmať čo všetko bude pod tieto pojmy patriť.

Rozdielna situácia nastáva v prípade, ak sa účastníci rozhodcovského konania nedohodnú na rozhodujúcom práve. V takomto prípade, či už sa jedná o spor vzniknutý z obchodnoprávneho vzťahu alebo občianskoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom, alebo sa jedná o spor z tuzemských právnych vzťahov, zákon neumožňuje, aby v prípade absencie voľby, boli pre rozhodcovské konanie použité pravidlá práva, ktoré nie sú súčasťou právneho poriadku určitého štátu, resp. výslovne za rozhodujúce právo v takomto prípade stanovuje výlučne právny poriadok určitého štátu. V prípade sporov vzniknutých z obchodnoprávneho vzťahu alebo občianskoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom rozhodcovský súd (rozhodca) rozhodne spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami, ktoré považuje za vhodné, pritom ani zrejme nemusí ísť o kolízne normy platné v mieste rozhodcovského konania. V prípade sporov z tuzemských právnych vzťahov rozhodcovský súd (rozhodca) rozhodne spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami platnými na území Slovenskej republiky, predovšetkým zrejme podľa kolíznych noriem Nariadenia Rím I a Rím II. Dôvodom pre takúto rozdielnu úpravu je ochrana strán pred svojvoľnou voľbou rozhodcov, ktorá by aplikovala neštandardné právne režimy. Na rozdiel od strán konania, teda nemôžu rozhodcovia ani v sporoch s medzinárodným prvkom, ani v tuzemských sporoch určiť ako rozhodné pravidlá práva, ktoré nie sú právnym poriadkom určitého štátu.³²

V prípade absencie voľby rozhodného práva zo strany účastníkov sporu, sa „lex mercatorie“, resp. obchodné zvyklosti budú aplikovať subsidiárne v súlade so znením ust. § 31 ods. 3 Zákona o rozhodcovskom konaní.

Ani z pohľadu slovenského zákona o rozhodcovskom konaní nie je aplikácia noriem „lex mercatoria“ ako samostatného transnacionálneho medzinárodného obchodného práva jednoznačná a to napriek skutočnosti, že novelou č. 366/2014 Z.z. došlo k širokej liberalizácii systému voľby rozhodného hmotného práva v rozhodcovskom konaní. Aj v rámci ust. § 31 ods. 4 zákona č. 244/2002 Z.z, kde sa stanovilo pravidlo, že rozhodcovský súd môže

³² GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 444.

obchodnoprávny spor rozhodnúť podľa zásad spravodlivosti ak ho účastníci rozhodcovského konania na to výslovne oprávnili, nemožno pod takýmito zásadami spravodlivosti bez ďalšieho rozumieť „lex mercatoria“. Prikláňam sa k názoru, že rozhodovanie sporov vyplývajúcich z medzinárodných obchodných zmlúv, podľa zásad spravodlivosti, je potrebné skôr podložiť komparatívnou analýzou dotknutých právnych poriadkov, nie neobmedzeným hľadaním „ekvity – spravodlivosti podľa svojho“ (z praktického hľadiska môže výsledok takejto analýzy zvýšiť šancu pre vykonateľnosť rozhodnutia).³³

3 Záver

Ako vyplýva z doteraz uvedeného rozboru, voľbu, odkaz na súbor jednotných pravidiel „lex mercatoria“, ktoré neboli prijaté v rámci legislatívnej činnosti štátu, štátov resp. medzinárodných organizácií, nie je zatiaľ možné ani v rámci slovenskej právnej úpravy vnímať ako odkaz na „non-national law“, skôr je vhodné vnímať takéto pravidlá ako súčasť použiteľného národného práva, pričom odkazom (voľbou) sa tieto pravidlá začleňujú (inkorporujú) do obsahu zmluvy. V rámci európskeho priestoru nemožno však dopredu vylúčiť myšlienkové názory, ktoré obhajujú a chápu takúto voľbu, ako voľbu samostatného systému pravidiel. Tradičná slovenská komercionalistika však nie je zrejme na takýto názor ešte dostatočne pripravená. Nepochybne uvedené vízie budú záležať výlučne od aplikačnej praxe rozhodovacích orgánov v rámci členských štátov európskeho spoločenstva. Tak či onak, podnikateľ a vykonávajúceho svoju podnikateľskú činnosť, či už vo vnútri alebo mimo hraníc vlastného štátu (domáceho právneho poriadku), zaujíma predovšetkým úspešná realizácia obchodu. Právo ho de facto začína zaujímať v prípade sporu, problému, ktorý musí riešiť. Pri súčasnom nejednoznačnom stanovisku jednotlivých národných právnych úprav k „lex mercatoria“, akademických názorových odlišností na tento fenomén, ba dokonca búrlivej odbornej diskusie (v SR a ČR až po r. 1989, kedy sa systém obchodných zvyklostí po čase opäť inkorporoval prostredníctvom Obchodného zákonníka do obchodnoprávnej úpravy; i keď čo sa týka Slovenskej republiky diskusie iba v obmedzenom rozsahu) sa na bezprostredné použitie „lex mercatoria“ v rámci zmlúv uzatváraných

³³ RADOŠOVSKÝ, P. *Rozhodné právo v záväzkových vzťahoch a mezinárodného obchodu – Lex mercatoria-časť II.*, 2003. Dostupné z: <http://epravo.cz>

v medzinárodnom obchode, najmä v prípade ak nebolo stranami rozhodné právo zvolené, v žiadnom prípade nemožno spoliehať. I keď na strane druhej, je potrebné podrobne sledovať rozhodovaciu prax v rozhodcovskom konaní, ktoré ako sa zdá, bude v podmienkach Slovenskej republiky, akýmsi pionierom v oblasti uvedených názorových prúdov o „lex mercatoria“ ako „non-national law“.

Najvhodnejším riešením v takýchto prípadoch bude zrejme čo najdetailnejšie vymedzenie práv a povinností účastníkov zmluvného vzťahu priamo v obsahu uzatváranej písomnej zmluvy, a nakoniec vo zvyšku odkaz na rozhodné právo.

Literature

GALDUNOVÁ, K. Rím – dohovor alebo nariadenie? In: *Komunitárne a súkromné právo členského štátu, Zborník z konferencie Nové trendy v MPS v zjednotenej Európe*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2007, s. 112.

GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016.

CHOVANCOVÁ, K. *Internatonal commercial arbitration/Medzinárodná obchodná arbitráž*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009.

KANDA, A. *Kupní smlouva v medzinárodním obchodním styku (Úmluva OSN o medzinárodní koupi zboží)*. Praha: Linde, a. s., 1999.

KNAPP, V. *Teorie práva. Právnické učebnice*. Praha: C. H. Beck, 1995.

KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. Bmo: Doplněk, 2001.

RADOŠOVSKÝ P. *Rozhodné právo v závažkových vzťahách z mezinárodného obchodu- Lex mercatoria-časť II*, 2003. Dostupné z: <http://epravo.cz>

ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016.

Contact – e-mail

Milos.Levrinc@umb.sk